

FENER NÖBETİ

1939

Mahmut Yesari 1895-1945

GENEL BAKIŞ

“Kaleminden kazanan yazar”lar arasında değerlendirebileceğimiz Mahmut Yesari, hayatı boyunca geçimini yazdığı eserlerden kazanmıştır. Bu nedenle edebiyatın çok çeşitli mecralarında kalem oynatmış ve çok sayıda eser kaleme almıştır. Dönemindeki diğer yazarların aksine belirli bir zümre için yazmamış, toplumsal sorunları kendine has bir bakış açısıyla ele almıştır. Bu bakış açısının en dikkate değer ürünü, Türk Edebiyatı Tarihi'nin ilk işçi romanı olan “Çulluk (1927)” adlı eseridir. Bunun yanı sıra çok sayıda eser kaleme almış olan her yazar gibi yer yer tekrara düşmüş, bazı eserlerinde dikkate değer bir estetik seviye yakalayamamıştır. En nihayetinde yazarın en dikkat çekici yönü, yaptığı çok keskin karakter analizleri ve gözlemleridir. Yazar bu gözlem gücünü, sıradan yaşamın, eğlence hayatının bizzat içerisinde geçirdiği, ardından verem hastalığıyla sonlanmış olan yaşam tarzından almıştır.

“Fener Nöbeti” başlıklı eser, tek perdelik bir piyestir. Mahmut Yesari tarafından erkek mektepleri için yazılmıştır ve bu nedenle didaktik bir niteliğe sahiptir. Eser, kahramanlık ve vatanseverlik duygularına hitap etmeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan, fener nöbeti sırasında mahsur kalan denizciler arasında yaşanan olaylar, vatanseverlik teması merkezinde işlenmiştir.

KİŞİLER

Rıza Arkadaşı *Veysel* ile birlikte tuttıkları fener nöbeti sırasında mahsur kalmıştır. Fırtına ve suların aşırı bir şekilde dalgalanması nedeniyle uzun bir süredir ihtiyaçları olan erzak gelmemiştir. Bu nedenle *Veysel* ve *Rıza*, açlık ve susuzlukla boğuşmaktadırlar.

Şerif Teknesi fenerin bulunduğu kayalara çarparak parçalanan *Şerif*, *Rıza* ve *Veysel* tarafından kurtarılmıştır. Ardından onlarla birlikte fener odasında kalmaya başlamıştır. Ancak yiyecek ve su yokluğu nedeniyle zaten sıkıntıda olan *Rıza* ve *Veysel*'in erzağı, *Şerif*'in de gelmesiyle birlikte tamamen tükenmiştir.

Veysel *Rıza*'yla birlikte fener nöbeti sırasında mahsur kalan diğer denizcidir.

Salih Kaptan Fener nöbeti sırasında mahsur kalan denizcilere yardım etmeyi başaran kaptandır. *Veysel* ve *Rıza*'nın ihtiyacı olan erzakları yetiştirmeyi başarmıştır. Ancak *Şerif*'i hesaba katmadığından, geri dönüş yolunda onu yanına almak istemez zira fazladan bir adam daha almak, zorlu bir deniz yolculuğu yapacak olan diğerleri için hayati bir tehlike arz etmektedir.

ÖYKÜ

Şerif'in hayatını kurtaran fener nöbetçileri *Veysel* ve *Rıza*, fener nöbeti tutarken fırtına ve denizin aşırı bir şekilde kudurması nedeniyle fenerin içerisinde mahsur kalmışlardır. Dalgalar, kayalıkların arasından hiçbir motorun geçmesine izin vermediği için *Veysel* ve *Rıza*'nın ihtiyacı olan erzaklar uzun bir zamandır getirilmemiştir. Bu nedenle ikili, çok zor bir durumda aç ve susuz bir hâlde fenerin içinde beklemektedirler. Dahası, teknesi fenerin kayalıklarına çarparak parçalanan *Şerif* adında bir denizcinin de hayatını kurtarmışlar ve onu da fener odasına almışlardır. Ancak *Şerif*'in gelmesiyle erzakları tamamen tükenmiştir. Bir yardımın gelmesini beklerler fakat uzun bir süredir görünürde hiç kimse yoktur.

Rıza, Şerif'e yardım ettikleri için hayıflanır *Şerif* içeride uyurken *Veysel* ve *Rıza*, kendi aralarında tartışırlar. *Rıza*, zaten erzaklarının az olduğunu ve bu nedenle de *Şerif*'e yardım etmekle hata yaptıklarını düşünmektedir. *Veysel*'e yakınlıkla *Şerif*'e yardım etmemiş olmayı umduğunu söyler. Ancak *Veysel*, onun da bir insan olduğunu ve canını kurtardıklarını belirtir. Ancak *Veysel* yine de bir yardımın gelip kendilerini kurtaracağından umutsuzdur.

Şerif'in hayat hikayesi Rıza'nın kalbine dokunur *Veysel* ve *Rıza* aralarında tartışırken *Şerif* uyanır. Karnı açtır ancak yiyecek hiçbir şey bulunmamaktadır. Ardından *Şerif*, uyurken gördüğü rüyayı *Rıza*'ya

anlatır. Söz konusu rüyada Şerif, kendisini bekleyen ailesini görmüştür. Bunun üzerine Rıza, Şerif'in ailesi hakkında bilgi almak ister. Şerif, bir küçük kız kardeşi, ihtiyar bir anası ve erkek kardeşinin yetim oğluyla birlikte yaşadığını söyler ve cebinden çıkardığı aile fotoğrafını Rıza'ya gösterir. Şerif'in babası, Balkan Muharebesi'nde şehit düşmüştür. Kız kardeşinin babası olan üvey baba da Dumlupınar'da şehit düşmüştür. Erkek kardeşi ise, Sakarya Muharebesi'nde şehit düşmüştür. Rıza bunun üzerine duygulanır ve Şerif'in neden rüyasında, kendisine muhtaç olan ailesini gördüğünü anlar. Aileden bahsetme sırası Rıza'ya geldiğinde o, kendisinin yetim olduğunu ve hiç bekleyeni olmadığını üzülerek belirtir. Rıza, anne ve babasını çok küçükken kaybetmiştir.

Salih Kaptan, mahsur kalan nöbetçilerin imdadına yetişir Birkaç gün sonra Veysel heyecanla odaya iner. Bir motorun geldiğini görmüş fakat emin olamamıştır. Rıza'dan gidip bakmasını ister. Heyecanla yukarı çıkan Rıza, Veysel'in gördüğünü doğrular. Nihayet bekledikleri yardım gelmiştir. Salih Kaptan, adamları Mümin ve Zeynel'le birlikte fenere yaklaşır. Çok zorlu bir yolculuğun ardından kayalıkları geçip fenere varabilmiştir. İçeride bekleyenlerle kucaklaşıp onlara ihtiyaçları olan erzakları verir. Şimdi sırada görev değişimi vardır: Salih Kaptan, Veysel ve Rıza'yı götürüp yeni nöbetçiler olarak Mümin ve Zeynel'i burada bırakacaktır.

Şerif'in hayal kırıklığı Salih Kaptan ve adamlarını gören Şerif, kurtuldukları için çok mutlu olur zira kendisine muhtaç olan ailesine gidebilecektir. Başta Veysel ve Rıza olmak üzere herkese minnettar olduğunu belirtip teşekkür eder. Zira hayatını kurtarmışlardır. Şimdi de Şerif, ailesine koşup onları sefalet ve yoksulluktan kurtaracaktır. Ancak Şerif bu planları yaparken, Salih Kaptan onu büyük bir hayal kırıklığına uğratacak olan durumdan bahseder: Geri dönüş yoluna fazladan bir adam almak çok büyük bir tehlike arz etmektedir. Bu nedenle Salih Kaptan, Şerif'in bir dahaki nöbet değişimine kadar bir ay boyunca burada beklemesi gerektiğini belirtir. Bunu duyan Şerif, neye uğradığını şaşırır ve Salih Kaptan'a kendisini de alması için yalvarır. Ancak Salih Kaptan, diğerlerinin hayatını tehlikeye atmak istemez ve Şerif'in burada kalmasına yönelik olarak son kararı vermiştir.

Rıza'nın büyük fedakârlığı Şerif'in tüm yalvarmalarına rağmen Salih Kaptan doğru olanın onsuz gitmek olduğunda ısrar eder ve adamlarıyla çıkmaya hazırlanır. Ancak tam o sırada Rıza Salih Kaptan'a dönerek kendi sırasını Şerif'e verdiğini söyler. Bu karara başta Veysel ve Salih Kaptan olmak üzere herkes çok şaşırır zira Rıza, kendi yerine Şerif'i gönderip bir ay daha fener nöbeti tutacaktır. Herkes ona bunun bir delilik olduğunu söylese de Rıza, kendisinin bir yetim olduğunu ve bekleyeni olmadığını söyler. Buna karşın Şerif'e muhtaç olan bir aile onu beklemektedir. Rıza'nın böyle bir fedakârlıkta bulunması Şerif'i çok duygulandırır. Onun bir yetim olmadığını, aksine artık bir ailesinin olduğunu söyler, bu aile Şerif'in ailesidir. Rıza'ya evinin adresini bırakıp istediği her zaman kendi eviymiş gelmesini ister. Rıza Şerif'in evine gideceğine söz vermiş olsa da, aslında gitmeyeceğinden ve hatta Şerif'in kendisini hatırlamayacağından emindir. Ancak yine de yaptığı fedakârlıktan memnundur zira, görevini en iyi şekilde yapan ve vatandaşlarına yardım eden bir yurttaş, vatansaver bilinciyle bu fedakârlıkta bulunmuştur.

TEMALAR

Vatansaverlik Piyetin merkezinde yer alan tema, vatansaverliktir. Nitekim ana karakterlerden biri olan Rıza'nın fedakârlığının altında duyduğu yurttaşlık bilinci yatmaktadır. Öyle ki Şerif'e yaptığı yardımın temel nedeni, Şerif'in ailesinin muharebelerde ölen askerlerden kalan yetimlerden oluşmasıdır. Şerif, babasını, üvey babasını ve kardeşini çeşitli savaşlarda kaybetmiştir ve bu nedenle diğer kardeşlerine ve çocuğuna bakabilecek olan tek kişidir. Bu açıdan piyesteki vatansaverlik temasını güçlendiren bir diğer unsur da, görev bilincidir. Zira Rıza, görevini iyi yapmak isteyen yurttaş bilinciyle davranarak, fayda sağladığı yoksul ve yardıma muhtaç aileden bir karşılık beklememektedir. Şerif onu hiç hatırlamayacak ve yardımına karşılık veremeyecek de olsa Rıza yaptığı fedakârlıktan pişman değildir.

KARAKTER ANALİZİ

Rıza (Fedakâr/ Vatansaver)

Karakter Şerif'in kendisine muhtaç olan ailesine kavuşması için büyük bir fedakârlık yapan Rıza, vatansaverlik duyguları nedeniyle bu davranışta bulunmuştur. Zira hem şehit ailelerine bakmak zorunda olan Şerif'in yaşam hikayesinden etkilenmiş, hem de görev bilinci yüksek bir yurttaş gibi davranmak zorunda hissetmiştir.

Aktivite Fener nöbeti sırasında arkadaşı Veysel'le birlikte mahsur kalmıştır. Şerif'in de hayatını kurtardıktan sonra kendilerine gelecek yardımı beklerken diğerleriyle birlikte yaşam mücadelesi vermektedir.

ÖRNEK ANILAR

Fedakâr Rıza, Şerif'in kendisine muhtaç ailesine kavuşması için büyük bir fedakârlıkla ona yardım etmiş ve kendisinin yerine onun gitmesini istemiştir. "Hem sonra onun bir kötürüm ihtiyar anası, bir küçük kız kardeşi, bir de şehit kardeşinin yetimi var. Eğer bu çalışırsa, onlar yiyecekler, giyecekler, yaşayacaklar... Bu arkadaşın burada kalması demek, üç can yaşayan bir evin kapısının kapanması demektir."

Vatansever Kendisine yapılan yardım karşılığında Şerif, Rıza'ya evine gelmesini ve evini kendi eviymiş gibi bilmesini söyler. Bunun üzerine Rıza, vatansever duygularını açığa çıkararak şu cümleleri kurar. "Türk vatani içinde uzak, yakın var mı? Hepsini Anayurt değil mi? Anayurdun hangi köşesinde olursa olsun, benim de bir ailem bulunduğunu düşüneneğim."

Şerif (Vatansever)

Karakter Şerif de tıpkı Rıza gibi bir vatanseverdir. Nitekim büyüdüğü aile, çeşitli savaşlarda üç şehit vermiştir. Rıza'yı Şerif için fedakârlık yapmaya iten şey de Şerif'in vatansever bir kişiliğe sahip olmasıdır.

Aktivite Şerif'in teknesi kayalıklara çarpınca onu kurtaranlar fener nöbeti tutan Rıza ve Veysel olmuştur. O günden sonra Şerif, iki nöbetçiyle birlikte mahsur kaldıkları fener odasından kurtulmak için mücadele vermektedir.

ÖRNEK ANILAR

Vatansever Rıza, Şerif'e doğduğu yeri sevip sevmediğini sorunca şu yanıtı alır. "Bana mı soruyorsun? Öz yurdunu kurtarmak için üç şehit vermiş bir aile çocuğu, doğduğu yeri sevmez olur mu?"

Veysel (Kötümser)

Karakter Rıza'yla birlikte tuttıkları fener nöbeti sırasında mahsur kalmış olan Veysel, kötümser bir karakterdir. Zira yardımın geleceğine hiçbir zaman inanmamıştır ve en sonunda mahsur kaldıkları fener odasında öleceklerini düşünmektedir.

Aktivite Veysel, mahsur kaldıkları fener odasında Rıza ve Şerif'le birlikte yaşam mücadelesi vermektedir. Sık sık dışarıyı gözleyip bir yardımın gelip gelmediğini yoklar, ancak kötümser tavrıyla içeridekilerin enerjisini düşürür.

ÖRNEK ANILAR

Kötümser Bir yardımın gelip gelmeyeceği hususunda sık sık Rıza'yla tartışan Veysel, her seferinde kötümser bir tutum takınmaktadır. "Neye yarayacak? Bu karanlıkta göz kırpmaya benziyor... Deniz kudurdu, kudurdu... Bu Allah'ın belasını fırtınada, kayalıklar arasından fenere yaklaşmanın imkânı yoktur... Burada açlıktan, susuzluktan gebereceğiz..."

Salih Kaptan (Temkinli)

Karakter Fener nöbeti sırasında mahsur kalanları kurtarmaya gelen Salih Kaptan, temkinli bir karakterdir. Öyle ki denizin tüm şiddetine rağmen fenere ulaşmayı başarabilmiştir. Dahası, geri dönüş yolunda Şerif'i motora almak istemez zira fazladan bir yolcunun diğer herkesin hayatını tehlikeye atacağını düşünmektedir.

Aktivite Salih Kaptan'ın piyesteki temel aktivitesi, fener nöbeti tutanlara yardım etmek, onlara gerekli erzakları ulaştırmak ve nöbet tutacak kişilerin görev değişimlerini güvenli bir şekilde sağlamaktır.

ÖRNEK ANILAR

Temkinli Fener odasına yetişmeyi başaran Salih Kaptan, geri dönüş yolunda fazladan bir yolcu olarak Şerif'i almak istemez. Zira temkinli olmanın bir gereği olarak motordaki diğer kişilerin hayatını tehlikeye atmak istememektedir. "Hele dinle bir kere... Bu arada iğne kaya boğazından geçmek kolay değil... Sular çok fena anafor yapıyor... Motor küçük... Ben varım, tayfa Hüsnü var... Sonra Rıza reisle Veysel reisi alacağım yükümüz tamam... Beş kişi olursak tehlike muhakkak.